

<http://dx.doi.org/10.16926/zh.2017.16.17>

Wiktor WERNER, Adrian TRZOSS
Uniwersytet Adama Mickiewicza

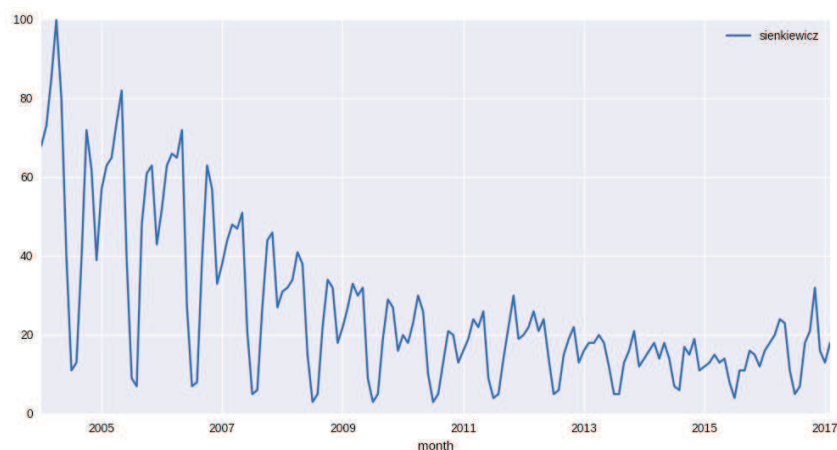
Krytyka i nawiązanie. Sienkiewicz i współczesna polska literatura fantastyczna z perspektywy internetowych mediów społecznościowych

Przesłanką do powstania poniższego artykułu było subiektywne odczucie, że doczekaliśmy się w Polsce czasów, gdy Sienkiewicz nie jest już Autorem czytanim, lecz oficjalnym klasykiem, znanym i cytowanym, a jego literackie dziedzictwo obecne jest w polskiej kulturze już nie bezpośrednio, lecz za pośrednictwem twórców, których Autor Trylogii zdążył jeszcze zainspirować.

Wrażenie to możemy rozłożyć na trzy robocze hipotezy:

1. Sienkiewicz obecny jest w polskiej kulturze na prawach klasyka, zatem powiązany z rytmem szkolnych i oficjalnych uroczystości komemoratywnych.
2. Sienkiewicz nie jest już czytany bezpośrednio.
3. Twórczość Sienkiewicza zainspirowała powstanie dzieł ujawniających pokrewieństwo tematyki, motywów i postaci, lecz zasadniczo odrębnych tak gatunkowo, jak i stylistycznie.

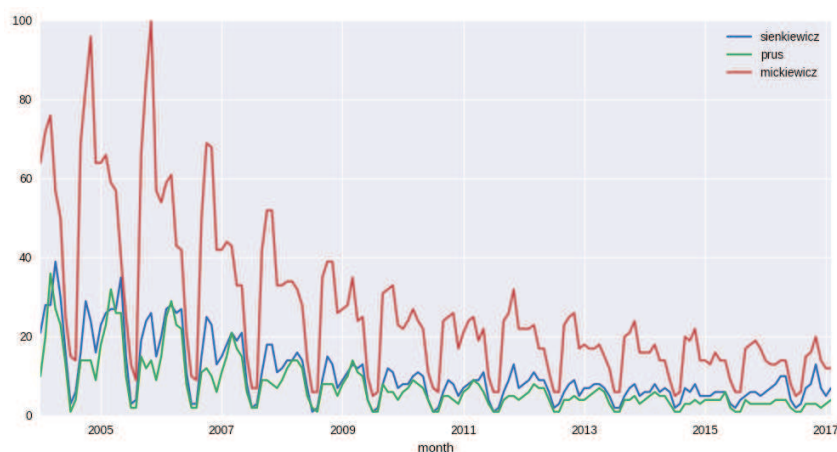
Zacznijmy od omówienia hipotezy pierwszej. Sienkiewicz jest zarówno Autorem szkolnych lektur, jak i patronem wielu polskich szkół, jest wreszcie postacią, której życiorys i dokonania omawiane są na szkolnych lekcjach. Czy oznacza to, że zainteresowanie Sienkiewiczem wiąże się specyficznie z rytmem roku szkolnego? Na to pytanie możemy odpowiedzieć, posługując się danymi z wyszukiwarki Google.com, dotyczącymi częstotliwości wyszukiwania konkretnych haseł i pojęć. Popularność tej wyszukiwarki pozwala na potraktowanie pochodzących z jej usługi Google.trends danych jako wskaźnika zainteresowania Sienkiewiczem jako takim. Wykres zainteresowania (częstotliwości wyszukiwań) przedstawiono na ryc. 1.

Ryc. 1. Wykres zainteresowania prozą H. Sienkiewicza – wg danych Google

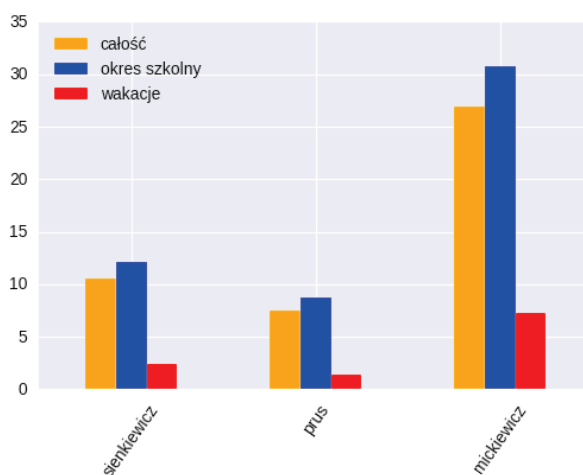
Oś X ukazuje upływ czasu (wyniki od 2004 roku do 1 marca 2017), oś Y częstotliwość wyszukiwań w skali względnej od 0 do 100%. Obserwujemy zatem spadek zainteresowania Sienkiewiczem (w perspektywie 13 lat), a również pewną regularność wykresu. Jeżeli obliczymy odrębnie średnią natężenia wyszukiwań (Y) dla całości okresu, dla miesięcy szkolnych i miesięcy wakacyjnych uzyskamy następujące wyniki: średnia dla całości okresu wynosi 26,3%, dla miesięcy szkolnych 30,26%, a dla okresu wakacyjnego jedynie 6,15%!

Potwierdźmy jeszcze nasze przypuszczenia, zestawiając dane dotyczące zainteresowania (wyszukiwalności) Sienkiewicza z dwoma innymi klasykami polskiej literatury: Adama Mickiewicza i Bolesława Prusa. Krzywą zainteresowania przedstawia ryc. 2.

Ryc. 2. Wykres zainteresowania lekturą klasyków – H. Sienkiewicza, B. Prusa oraz A. Mickiewicza – wg danych Google

Widzimy tutaj (we wszystkich trzech przypadkach) tendencję do regularnych wzrostów i spadków zainteresowania (przy generalnej tendencji spadkowej). Dla określenia korelacji między tendencją do lokalnych wzrostów i spadków zainteresowania z naprzemiennymi okresami wakacji i roku szkolnego obliczmy odrębne średnie zainteresowania dla miesięcy wakacyjnych oraz szkolnych oraz zestawmy je ze średnią ogólną. Wyniki można zobaczyć na ryc. 3.

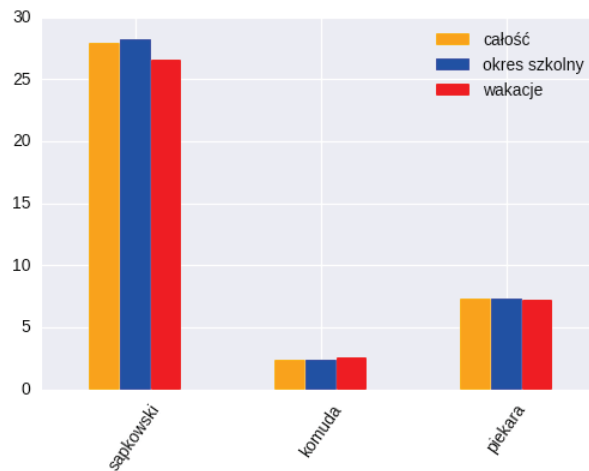

Ryc. 3. Porównanie zainteresowania lekturą klasyków w okresie szkolnym i wakacyjnym (Sienkiewicz, Prus, Mickiewicz) – wg danych Google

W każdym z trzech przypadków widać, że średnia dla okresu wakacyjnego (trzeci słupek dla każdego z Autorów) jest zauważalnie niższa niż średnia za okres szkolny (drugi – środkowy słupek) i także niższa od średniej ogólnej (pierwszy słupek). Średnia za okres szkolny jest natomiast najwyższa w każdym z przypadków, co sugeruje na powiązanie zainteresowania Autorami z rutyną roku szkolnego. Jeżeli zestawimy te dane z innymi, dotyczącymi Autorów współczesnych, raczej niekojarzonych z aktywnością szkolną, to znaczy – Andrzeja Sapkowskiego, Jacka Piekary i Jacka Komudy, zauważymy, że dysproporcja między zainteresowaniem danym pisarzem w miesiącach szkolnych i wakacyjnych znacznie się zmniejsza (zob. ryc. 4).

Wybór powyższych Autorów dla zestawienia z Sienkiewiczem nie jest przypadkowy, reprezentują oni obszar w polskiej literaturze popularnej, który można nazwać post-sienkiewiczowskim, to znaczy do Sienkiewicza nawiązujący, lecz Sienkiewicza nieimitujący.

Zanim wyjaśnimy i uzasadnimy powyższe stwierdzenie, przywołajmy dwie tezy dotyczące Autora Trylogii. Obie są niekontrowersyjne, lecz jedna z nich jest przez czytelników Sienkiewicza raczej nie lubiana, podczas gdy druga – przyjmowana z zadowoleniem.

Ryc. 4. Porównanie zainteresowania lekturą współczesnych pisarzy – w okresie szkolnym i wakacyjnym (Sapkowski, Komuda, Piekara) – wg danych Google

Teza pierwsza brzmi, że większość twórczości laureata literackiej Nagrody Nobla miała charakter popularny, by nie powiedzieć – masowy. Można nawet zaryzykować przypuszczenie, że drukowana w gazetowych odcinkach Trylogia była jednym z pierwszych przejawów (nad Wisłą) *mass culture*, czyli opowieści akceptowanej przez wszystkich (bez względu na majątek, wykształcenie i pochodzenie), a zatem faktycznie znoszącej różnice stanowe. Masowy charakter twórczości Sienkiewicza jest o tyle „niewygodną” prawdą dla jego wielbicieli, że sugeruje raczej drugorzędny jej artyzm (zgodnie ze znanym bon motem Gombrowicza), co nie licuje z godnością „klasyka”.

Z drugiej strony nie można zakwestionować miejsca Sienkiewicza (w szczególności jako Autora powieści historycznych) w historii polskiego społeczeństwa. Wywarł on przemożny wpływ na polską wyobraźnię historyczną, przez długie dziesięciolecia narzucając wyobrażenia o wieku XVII, średniowieczu i starożytnym Rzymie. Opisanie jego barwnym piórem postacie stały się wzorcami bohaterów i bohaterek. Ich przygody zdominowały wyobrażenia o tym, jak powinno się pisać powieści przygodowe, a język, którym posługuje się Sienkiewicz w Trylogii, wyznaczył standardy archaizacji pisarskiej... Wymieniać można by jeszcze długo przejawy królewskiej iście pozycji Sienkiewicza w historii polskiej kultury. Jeszcze na początku lat osiemdziesiątych XX wieku można było odnieść wrażenie, że Sienkiewicza (a specyficznie jego trylogii historycznej) czas się nie ima. „Pokrzepiająca serca” proza nie straciła na znaczeniu po odzyskaniu niepodległości, wręcz przeciwnie – nabrała nowej siły i witalności. Powojenne komunistyczne władze, które przystąpiły do tworzenia nowego społeczeństwa i nowej polskiej kultury, nie ośmieliły się wykreślić z niej Sienkiewicza – wprawdzie potępiano go (niezbyt zresztą żarliwie) jako Autora *Ogniem*

i mieczem, to jednak z naddatkiem doceniano jako twórcę *Krzyżaków* i *Potopu*. Dwie wymienione tu powieści zekranizowano, rozszerzając jeszcze wpływy Pi-sarza. Przeniesiono na mały i wielki ekran również *Pana Wołodyjowskiego*, re-stytuując w ten sposób oficjalnie legendę Kresów i stepowych stanic w pań-stwie, którego granice nie dotykały już opiewanych w niej terytoriów. Zbigniew Herbert w wierszu *Podróż do Krakowa* opisuje *Potop* jako książkę czytaną z przyjemnością przez prostego chłopca – powieść, która trafiła „pod strzechy” i zapuściła tam korzenie na dobre...¹

Filmowa premiera *Potopu* była ogólnonarodowym świętem, a kina były za-pelnione przez czytelników (często nawet wielokrotnych) zekranizowanej po-wieści. Andrzej Sapkowski – pisarz i przedstawiciel pokolenia, w którym czyta-nie Trylogii było powszechnym zwyczajem – wyznaje, że:

kiedy spotykam się z Marcinem Wolskim, potrafimy godzinami przerzucać się fragmen-tami z Sienkiewicza: pan Charlamp to, wojewoda Kisiel tamto... Kończy się to na ogół tak, że znajomi wyrzucają nas z pokoju, mówiąc, że jesteśmy nudni. Ale tak jest tylko z klasyką. Po przeczytaniu jakiejś nowej książki czasem łapię się na tym, że nie jestem w stanie przypomnieć sobie imienia głównego bohatera².

Znajomość Trylogii (choć nie tylko jej) była zatem swoistym językiem, budo-wała poczucie partycypacji w kulturze i historii, wręcz przynależność do narodu.

Przycięcie Sapkowskiego jest znów nieprzypadkowe, jest on bowiem Auto-rem, na którego Sienkiewicz wywarł olbrzymi, lecz już nie destrukcyjny, wpływ.

Kwestia niszczyielskiego oddziaływania Noblisty została zauważona przez Gombrowicza:

Potężny geniusz! – i nigdy chyba nie było tak pierwszorzędnego pisarza drugorzędnego. To Homer drugiej kategorii, to Dumas Ojciec pierwszej klasy. Trudno też w dziejach li-teratury o przykład podobnego oczarowania narodu, bardziej magicznego wpływu na wyobraźnię mas. Sienkiewicz, ten magik, ten uwodziciel, wsadził nam w głowy Kmicica wraz z Wołodyjowskim oraz panem Hetmanem Wielkim i zakorkował je. Odtąd nic in-nego Polakowi nie mogło naprawdę się podobać, nic antysienkiewiczowskiego, nic asienkiewiczowskiego. To zaszpunktowanie naszej wyobraźni sprawiło, że wiek nasz przeżywaliśmy jak na innej planecie i niewiele z myśli współczesnej przenikało w nas³.

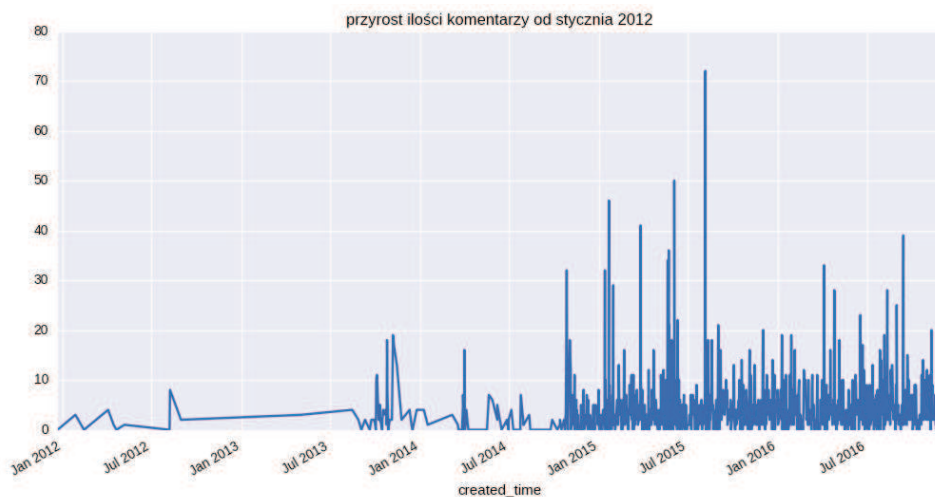
Jednak ponieważ każda rzeczywistość jest historyczna, to i Sienkiewiczow-ska magia (czasem dobrodusza, a czasem niszczyielska) przestała w końcu działać. Zanim jednak jej wpływ się wypalił, Sienkiewicz zainspirował (bezpo-średnio bądź pośrednio: *via* filmy i różnego rodzaju cytaty) powstanie nadzwyz-czaj ciekawego gatunku literackiego, jakim jest polska fantastyka osadzona nie w zimnym kosmosie, lecz w realiach mniej czy bardziej historycznych⁴.

¹ Por. Z. Herbert, *Hermes, pies i gwiazda*, Warszawa 1957, s. 23 (*Podróż do Krakowa*).

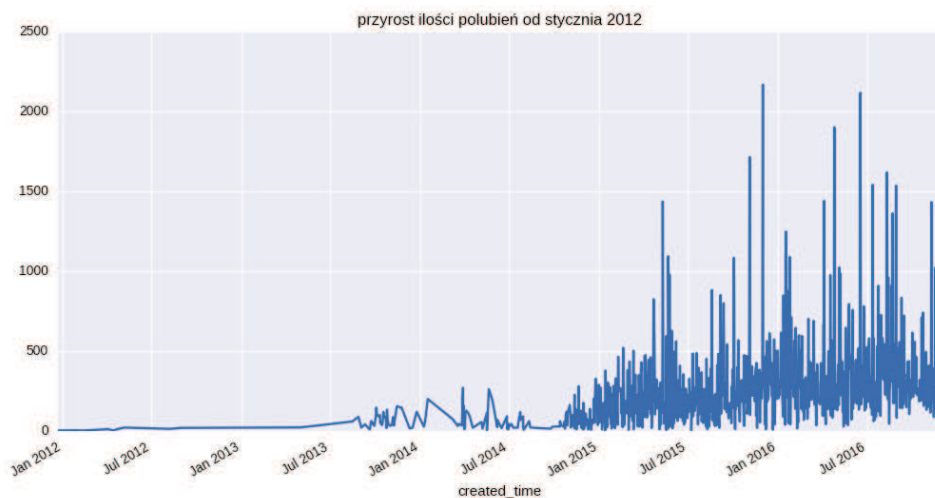
² Por. A. Sapkowski i S. Bereś, *Historia i fantastyka*, Warszawa 2005, s. 248.

³ Por. W. Gombrowicz, *Dziennik 1953–1956*, Kraków, 1989, (rozdział *Sienkiewicz*), s. 352.

⁴ Angielski termin *fantasy* opisuje literaturę fantastyczną osadzoną w realiach bajkowych, ma-gicznych, w odróżnieniu od stechnicyzowanych realiów *science-fiction*. Polską i wschodnioeu-

Ryc. 5. Wzrastająca popularność literatury współczesnej (Sapkowski i Piekara) – komentarze internetowe

Ryc. 6. Wzrastająca popularność literatury współczesnej (Sapkowski i Piekara) – tzw. polubienia internetowe

Jednym z pierwszych autorów w tym nurcie i jego, w pewnym sensie, liderem jest Andrzej Sapkowski, co widoczne jest szczególnie na portalu społecznościowym Facebook, gdzie od kilku lat można zaobserwować gwałtowny przy-

---

ropejską specyfiką jest osadzanie literatury fantasy w realiach historycznych, w których elementy bajkowe czy magiczne nie zaburzają generalnie realistycznego charakteru świata przedstawionego. Por. B. Stableford, *Historical dictionary of fantasy literature*, Toronto – Oxford 2005, s. 148, 196; K. Kroeber, *Romantic Fantasy and Science Fiction*, New Haven 1988, s. 9–30.

rost aktywności związanej z komentowaniem i ocenianiem jego twórczości. Poniższe wykresy ilustrują przyrost liczby komentarzy i tzw. polubień, których suma wynosi 4125 komentarzy i 234 721 polubień (u najbardziej popularnego – po Sapkowskim – pisarza-fantasty, Jacka Piekary, są to 494 komentarze i 1846 polubień)⁵ (zob. ryc. 5 i 6).

Związki Sapkowskiego z prozą Sienkiewicza są wielorakie, choć bezpośrednio nie podejmuje on tematyki Trylogii. Jak sam to potwierdza w wywiadzie wydanym pod tytułem *Historia i fantastyka*, korzysta z Sienkiewiczowskich wzorców archaizacji języka, dokonuje bezpośrednich cytowań i parafrazuje niektóre wątki. Najbardziej znanym cytatem-parafrazą jest scena z *Bożych wojowników* (książka z *Trylogii husyckiej*):

Książę zadygotał. Poznał Reynevana.

Reynevan postawił mu stopę na piersi. I uniósł to, co trzymał w rękach. Książę zobaczył, co to. I zrobiło mu się niedobrze. – Nieeee! – zawył jak pies. – Nie rób tego! Rozkazy wydane! W Ziębicach! Dziewka zginie! Jeśli mnie tkniesz, dziewczka zginie! Reynevan wysoko uniósł rohatynę. I z rozmachu, z całej siły wbił ją księciu w brzuch. Specjalne, czwórgrannie kute ostrze przebiło folgi fartucha. Książę zaryczał z bólu, spazmatycznie podkurczył nogi, oburącz ucapił drzewce. Reynevan stopą docisnął go do ziemi, wyszarpnął rohatynę. Świat dokoła zrobił się oślepiająco jasny, biały, świetlisty. – Okuuup! – wył Jan. – Dam okuuuuup! Złooooooo! Jezu Chryyyysteeee! Litoooooiiiiii! Reynevan wziął potężny zamach. Ostrze rohatyny z trzaskiem wbiło się w szczelinę między napierśnikiem a szorcą, weszło po hak. Jan Ziębicki zakrzyczał, zadławił się, krew z ust chlustała mu na podbródek i zbroję...⁶

Podobnych cytatów jest znacznie więcej, jednak nie są one przejawem naśladowania mistrza, lecz twórczego dialogu między pisarzami. Sapkowski ma swój niesienkiewiczowski styl i podejmuje generalnie niesienkiewiczowską tematykę, ma wreszcie (bardzo) niesienkiewiczowskie postrzeganie świata, nie jest eponimem zmarłego mistrza, jest sobą.

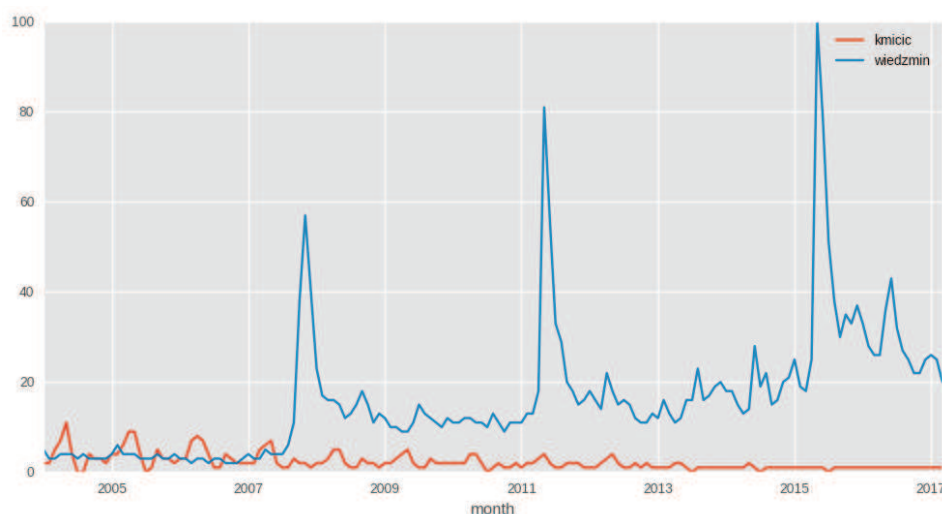
Polska literatura uwolniła się spod wpływu Sienkiewicza, lecz zdążyła zaabsorbować wiele jego pomysłów. Ciekawym i nieco Sienkiewiczowskim z ducha bohaterem jest Geralt z Rivii, flagowa i najbardziej rozpoznawalna postać stworzona przez Sapkowskiego. Postać, od której rozpoczął on swoją pisarską karierę i która z kart książek trafiła do komiksów, filmu i gier komputerowych. Tak jak wyobrażenia młodych Polaków o bohaterze realizował Andrzej Kmicic, tak dzisiaj tę funkcję przejął Wiedźmin. Na wykresie (ryc. 7) obrazującym częstotliwość wyszukiwań wprowadzanych do wyszukiwarki Google (z Polski) widzimy, że zazębiające się linie ukazujące natężenie poszukiwań w skali względnej (0–100%) rozchodzą się wyraźnie jesienią 2007 roku. Linia Kmicica systematycznie maleje, natomiast linia Wiedźmina wznosi się zarówno pod względem

⁵ Dane uzyskane przy pomocy definiowanego programu do webscrapingu, napisanego w języku programowania Python, przy zastosowaniu biblioteki urllib2; por. I. Idris, *Python Data Analysis*, Birmingham 2014, s. 55, 153–158.

⁶ Por. A. Sapkowski, *Boży wojownicy*, Warszawa 2004, s. 252.

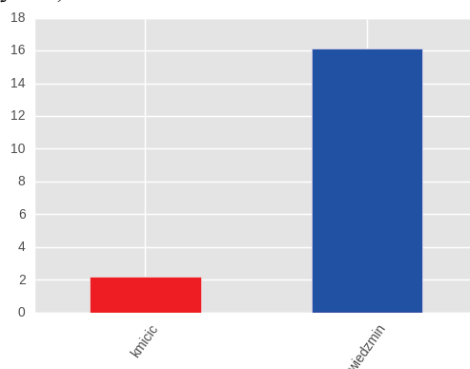

generalnej tendencji, jak i maksymalnych natężeń wartości. Widoczne na wykresie trzy szczyty zainteresowania Wiedźminem pokrywają się z datami premier poszczególnych części gry komputerowej – co istotne, jak na razie nie widać spadku zainteresowania grą (i postacią), gdyż każdy kolejny wierzchołek jest wyższy od poprzednika.

Ryc. 7. Częstotliwość wyszukiwania postaci literackich w sieci internetowej (Kmicic i Wiedźmin) – wg danych Google

Dla podsumowania – kolejny wykres z porównaniem średnich zainteresowania postaciami (ryc. 8).

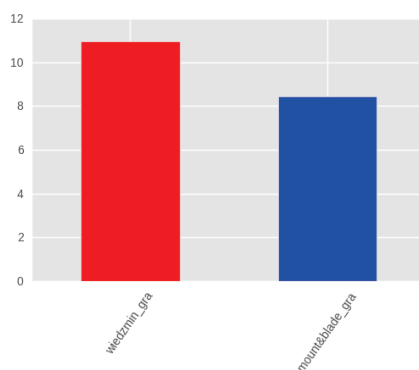
Ryc. 8. Porównanie popularności postaci literackich wg danych Google (Kmicic i Wiedźmin)

Wiedźmin Geralt jest postacią sienkiewiczowską w wielu aspektach: poszukuje swojej tożsamości – podobnie jak Bohun, jest rozdarty między miłością a obowiązkiem – tak jak Kmicic, i dąży do perfekcji w walce – na wzór Michała

Wołodyjowskiego. Sienkiewiczowski jest również świat, w którym toczy się akcja opowieści o Wiedźminie. Świat, który na naszych oczach pęka i zamienia się w krwawy chaos okrucieństwa. Geralt podobnie jak Skrzetuski stara się zachować człowieczeństwo, rozpaczliwie czepiając się zasad „kodeksu wiedźmińskiego” niezależnie od tego, czy zasady te istnieją obiektywnie, czy zostały przez samego Geralta wymyślone.

Supremacja Wiedźmina nad Kmicicem i innymi bohaterami Sienkiewicza (na wykresie nieuwzględnionymi, gdyż zainteresowanie nimi było zbyt małe, by dać się porównać) nie oznacza jedynie większej popularności gier komputerowych nad książkami. Wiedźmin jest postacią literacką, filmową i grywalną podobnie jak bohaterowie Sienkiewicza (jeśli chodzi o grę komputerową, to wszyscy „sztandarowi” bohaterowie Trylogii występują w serii *Mount & Blade: Ogniem i Mieczem* oraz *Dzikie Pola*). Związek *Mount & Blade* z Trylogią jest dość wyraźny. Twórcy gry dokonali recepcji wątków fabularnych zarówno z *Ogniem i mieczem*, jak i z *Potopu*. Główna misja gracza, wcielającego się w polskiego szlachcica, nosi tytuł *Potop*, jej tematyka dotyczy zaś takich wydarzeń, jak obrona Częstochowy, odbicie Warszawy czy poszukiwanie porwanej narzeczonej⁷. W przestrzeni mediów społecznościowych recepcja ta odbiła się w postaci filmów ukazujących proces grania (tzw. gameplayów) na portalu YouTube, gdzie twórcy kanałów prezentują szerokiej publiczności przechodzenie głównego wątku fabularnego⁸. Popularność gry jest jednak mniejsza niż *Wiedźmina*, co pokazują wykresy średniej zainteresowania (9) i krzywej zmienności zainteresowania (10).

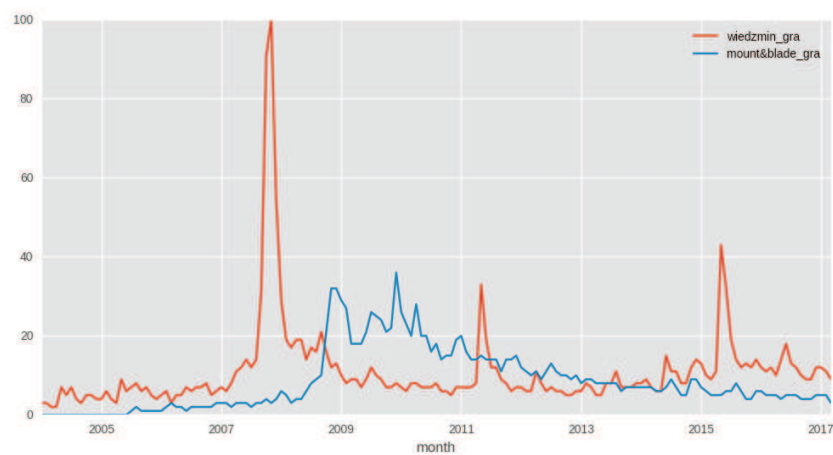

Ryc. 9. Średnia zainteresowania grami komputerowymi wykorzystującymi wątki literackie (Trylogii i Wiedźmina) – wg danych Google

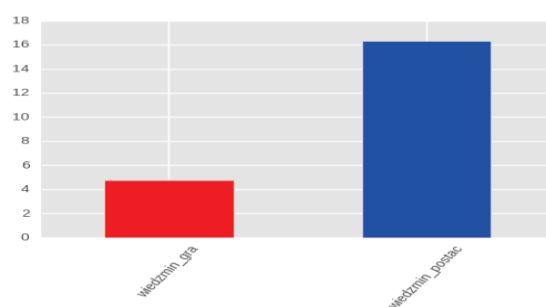
Wykres (ryc. 11) pokazuje większe zainteresowanie Wiedźminem jako postacią niż grą, kolejny – także odrębność tendencji (ryc. 12).

⁷ http://mountandblade.wikia.com/wiki/The_Deluge

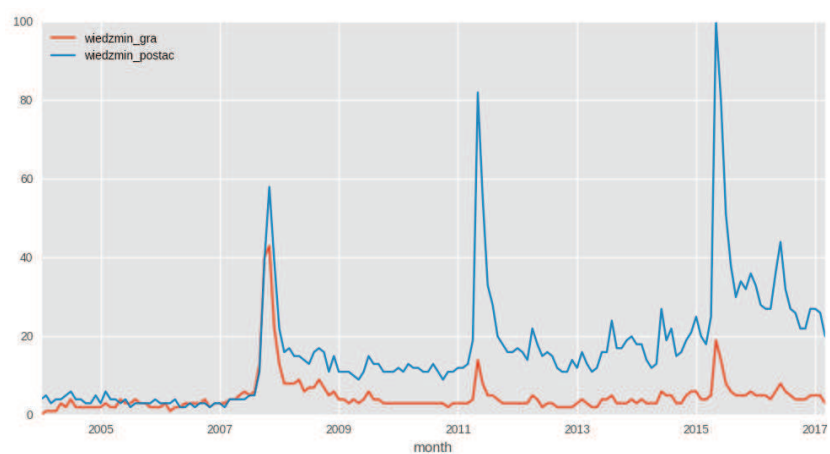
⁸ <https://www.youtube.com/playlist?list=PLvy1ZtcElnUoON9-78c1OUAhmJcItQ1Io>

Ryc. 10. Zmienność zainteresowania grami komputerowymi opartymi na motywach literackich – wg danych Google

Ryc. 11. Zainteresowanie postacią Wiedźmina oraz grą opartą na powieści A. Sapkowskiego – wg danych Google

Ryc. 12. Dynamika zainteresowania postacią Wiedźmina – wg danych Google

Na przedstawionym wyżej wykresie (ryc. 12) możemy dostrzec nie tylko to, że bohater gry *Wiedźmin* cieszy się mniejszym zainteresowaniem niż postać literacka, dane wskazują ponadto na wyraźną tendencję wzrostową pierwowzoru.

Wskazaną tendencję potwierdza analiza strony fanowskiej Andrzeja Sapkowskiego na portalu społecznościowym Facebook⁹. Jej zawartość na chwilę obecną (3.03.2017) to głównie fanowska twórczość graficzna – ponad 500 plików graficznych, w tym:

- rysunki fanart odwołujące się do tematów z książek – 264,
- ilustracje z cytatami – 108,
- fanarty z gry lub nawiązujące do niej – 50,
- zdjęcia z autorem lub jego wypowiedzi – 20,
- zdjęcia z *cosplay* (osoby przebierające się za postacie z książek bądź filmów fantastycznych) – 15,
- inne (związane z konkursami, promocją książek) – 75.

Siedemnaście plików graficznych przekroczyło liczbę tysiąca tzw. lajków, co stanowi 13% spośród łącznej liczby wskazań znajdujących się pod zdjęciami na fanpage'u Sapkowskiego. Cechuje je to, iż ilustrują najbardziej rozpoznawalne fragmenty prozatorskiego świata *Wiedźmina*, np. wesele Geralta i Yennefer¹⁰, spotkanie Ciri i Geralta¹¹, czy moralne dywagacje pomiędzy bohaterami.

Gra o *Wiedźminie* budziła wielkie zainteresowanie w czasie premier poszczególnych części, lecz później fani „wrócili” do książek, choć fakt istnienia wyrazistej gry, będącej przecież wizualizacją świata przedstawionego w cyklu o *Wiedźminie*, wywiera wpływ na wyobraźnię fanów, widoczny zwłaszcza w specyfice kostiumów *cosplay*.

Fanart (artystyczna, zwłaszcza graficzna twórczość fanów) to jednak w większości próby odwzorowania postaci z książek i opowiadań. Obraz jest zazwyczaj opatrzone dłuższym (z reguły stroną) cytatem z prozy Sapkowskiego – opisem bądź dialogiem korespondującymi z ilustracją.

Zainteresowanie osobą Autora (Sapkowskiego) nie jest szczególnie rozbudowanym aspektem stron fanowskich jego twórczości. Zagadnienia dotyczące autora omawiano przy okazji premiery poszczególnych stron, później jego postać schodzi na dalszy plan, a większość aktywności fanów koncentruje się na postaciach z książek.

Interesujące zjawisko recepcji Sienkiewicza zaistniało w sferze medium społecznościowego, jakim jest YouTube. Fani, zainspirowani zapewne filmami, których sceny kompilują, dokonali montażu najbardziej popularnych według nich motywów książkowych oraz filmowych. Tematami o największej popularności są sceny pojedynkowe (tu wybija się zdecydowanie postać Pana Michała

⁹ <https://www.facebook.com/Andrzej-Sapkowski-223797357647235>

¹⁰ facebook.pl/223797357647235_1252393188120975

¹¹ facebook.pl/223797357647235_1354561054570854

Wołodyjowskiego¹², zwłaszcza kultowa wręcz scena z cytatem „Kończ Waść! Wstydu oszczędź...”¹³, sceny batalistyczne (najczęściej te z udziałem husarii)¹⁴, wątki miłosne bohaterów (Kmicic–Oleńka¹⁴, Skrzetuski–Helena¹⁵), a także postaci stanowiące np. kontrpunkt moralny (Bohun)¹⁶. Jednakże nie tylko „poważna” działalność fanów cieszy się zainteresowaniem użytkowników mediów społecznościowych. Cyklicznie w trakcie sesji egzaminacyjnej studenci w Polsce odświeżają fanowską przeróbkę sceny z *Ogniem i mieczem*, w której Kozacy piszą list do Jaremy Wiśniowieckiego. Humorystyczne wykorzystanie tego motywu spotkało się z ogromnym zainteresowaniem widzów w mediach, uzyskując 2 miliony wyświetleń na YouTube (warto zaznaczyć, iż film funkcjonuje także na innych portalach, co nie generuje liczby wyświetleń oryginału, można zatem przypuścić, iż liczba ta jest znacznie wyższa)¹⁷.

Czerpanie przez Sapkowskiego z dorobku Sienkiewicza nie zostało przez fanów niezauważone. Stworzony został także *cartoon*¹⁸, w którym dokonuje się tzw. *crossover* – przecięcia się dwóch wątków z różnych dzieł. Przedstawia on scenę z *Krzyżaków*, w której posłowie wielkiego mistrza przekazują dwa nagie miecze, w tle zaś pojawia się postać Geralta komentującego akcję – „To moje!”¹⁹. Post znalazł się na piętnastym miejscu wśród najbardziej lubianych zdjęć z fanpage’u Andrzeja Sapkowskiego. Fani podchwycili analogię, również zaznaczając, iż koresponduje ona z fabułą najnowszej powieści autora *Sezonu burz*.

Dokonując podsumowania, chcielibyśmy ponownie nawiązać do Gombrowicza: Autora, który – jak mało kto – zdawał sobie sprawę ze znaczenia Sienkiewicza, lecz również z infantylizmu polskiego społeczeństwa i polskiej kultury, kształtowanego przez literackie stereotypy. Sienkiewicz był Autorem ze wszech miar godnym szacunku, lecz przyczyna uwielbienia, jakiego doświadczała jego proza, leżała poza literacką biegłością. Wielki Pisarz utrafił niewątpliwie w potrzeby polskiego społeczeństwa, które po klęskach powstań boleśnie przeżywało gorycz zniewolenia. Trylogia niewątpliwie koła ból opisami rycerskich „przewag”, a także rozgrzeszała z przywar warcholstwa, nietolerancji, pijactwa, pogardy dla „niższych” stanów i nieuctwa.

Dramatyczne i bolesne historyczne doświadczenia Polaków przez długie dziesięciolecia uniemożliwiały krytyczną recepcję historycznej twórczości Sienkiewicza. Dopiero na przełomie XX i XXI wieku doczekaliśmy się momentu,

¹² https://www.youtube.com/watch?v=_tFXZn9qNhg

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=HeaQzfE2kHw>

¹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=rBQiv0LLMFg>

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=mD6UkzJs9h0>

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=nTY3EKKb1gA>

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=6W4whEytGol>

¹⁸ Rodzaj humorystycznego komiksu.

¹⁹ <http://www.cartoonwars.pl/2015/09/193-krzyzacy.html> [z fanpage] <https://www.facebook.com/223797357647235/photos/a.741895782504054.1073741825.223797357647235/1218242861536008>

w którym ta twórczość inspirowała, lecz nie zniewala; jest nauczycielem, od którego można się uczyć, lecz którego nie trzeba bezmyślnie naśladować. Andrzej Sapkowski nie jest jedynym pisarzem, który w sposób wyraźny inspirowa się twórczością Sienkiewicza. Wielu współczesnych autorów sięga do, zdominowanej kiedyś przez Noblistę, tematyki polskich Kresów Wschodnich w XVII wieku, wystarczy tu wspomnieć Jacka Piekare, Jacka Komudę i Rafała Dębskiego. Każdy z nich (podobnie jak Sapkowski) sięga do Sienkiewiczowskiego skarbcza ostrożnie i krytycznie, tworząc swoją opowieść, której nadaje wyjątkową autorską specyfikę – wyraźnie różną od Sienkiewiczowskiej. Dariusz Domagalski podejmuje brawurowo tematykę krzyżacką, Tomasz Kołodziejczak w swojej trylogii zmagają się z ideą przedmurza, nadając jej specyficzny koloryt powstały w efekcie połączenia motywów Sienkiewiczowskich z Tolkienowskimi.

Sienkiewicz na naszych oczach przestaje istnieć jako Autor, którego twórczość jest czytana bezpośrednio i w całej rozciągłości, jest to fakt smutny, lecz jednocześnie zjawisko w historii literatury normalne. Możemy jednak obserwować w polskiej literaturze eksplozję wątków, postaci i idei nawiązujących do tematyki i klimatu prozy Sienkiewicza, lecz mających swoją niepowtarzalną specyfikę polegającą na połączeniu historii z fantastyką, swojskiego i obcego, nowoczesnego i staroświeckiego.

Bibliografia

- Gombrowicz W., *Dziennik 1953–1956*, Kraków 1989.
Herbert Z., *Hermes, pies i gwiazda*, Warszawa 1957.
Idris I., *Python Data Analysis*, Birmingham 2014.
Kroeber K., *Romantic Fantasy and Science Fiction*, New Haven 1988.
Sapkowski A., *Boży wojownicy*, Warszawa 2004.
Sapkowski A., Bereś S., *Historia i fantastyka*, Warszawa 2005.
Stableford B., *Historical dictionary of fantasy literature*, Toronto Oxford 2005.

Criticism and reference. Sienkiewicz and contemporary Polish fantasy literature from the perspective of web social media

Summary

The following paper presents the results of the analysis of the reception of Henryk Sienkiewicz works and authors of Polish contemporary fantasy from the perspective of social media. The authors of this article develop three hypothesis which are the results of their personal impressions regarding the reception of Henryk Sienkiewicz's works. In the first hypothesis the authors assume that the writer functions in Polish culture as a sort of a classic figure and his popularity is connected with school reading list and official commemoration events. The next aspect of this paper is a consideration about knowing Sienkiewicz in indirect manner, such as from movies or video games. At last the authors bring up the issue how Henryk Sienkiewicz inspired modern authors of

Polish fantasy literature, with Andrzej Sapkowski amongst them as the most popular writer. Wiktor Werner and Adrian Trzoss use statistical data from Google search engine as well as its Google trends mechanism, which shows relative interest in certain subjects in time. During their research, the authors use a dedicated computer program to scrape data from social media, such as Facebook and Youtube, and to analyse their results (correlation, trends).

Keywords: Henryk Sienkiewicz, fantasy literature, Andrzej Sapkowski, social media, data scraping, data analysis.

Słowa kluczowe: Henryk Sienkiewicz, fantastyka, Andrzej Sapkowski, media społecznościowe, *data scraping*, *data analysis*.